

ВИЗВОЛЬНА ВЕСНА
ЯРМОЛИНЕЧЧИНИ

Ярмолинецька ЦБС
Ярмолинецька центральна районна бібліотека

ВИЗВОЛЬНА ВЕСНА ***ЯРМОЛИНЕЧЧИНИ***

інформаційний довідник
(документи, факти, спогади)

Ярмолинці, 2014

Визвольна весна Ярмолинеччини: інформаційний довідник: документи, факти, спогади/ упорядник В. Москаленко. – Ярмолинці:ЦРБ, 2014. – 24 с.

Інформаційне видання вийшло до 70-річчя визволення Ярмолинецького району від німецько-фашистських загарбників і розраховане для широкого загалу читачів.

ПРОСКУРІВСЬКО-ЧЕРНІВЕЦЬКА ОПЕРАЦІЯ

В ході операції була визволена Хмельницька область і Ярмолинецький район розпочалася о 8 годині ранку 4 березня. За перші два дні радянські війська прорвали ворожу оборону на 180-кілометровому відрізку фронту.

У боях з гітлерівцями значну допомогу радянським воїнам надали партизани Кам'янець-Подільської області.

На початку проведення операції у складі 1-го Українського фронту перебували 1-а гвардійська (генерал-полковник А. Гречко), 13-а, 18-а, 38-а (генерал-полковник К.С. Москаленко) та 60-а (генерал-полковник І. Черняхівський) загальновійськові, три танкові армії: 3-я гвардійська, та 1-а і 4-а; 2-а повітряна армія, 4-й гвардійський і 25-й танкові, 1-й та 6-й гвардійські кавалерійські корпуси.

У проведенні операції були задіяні також підрозділи 40-ї армії 2-го Українського фронту (Маршал Радянського Союзу І.С.Конєв).

Радянським військам протидіяли військові формування гітлерівської групи армій «Південь» (командував генерал-фельдмаршал Е. Манштейн), у складі якої перебували 1-а та 4-а танкові армії. На правому фланзі оборону утримувала 8-а польова армія, на лівому 4-а танкова армія.

Сильно укріпленим виявився Проскурів, він був важливим стратегічним пунктом для німців. Через місто проходила важлива залізнична лінія, яка забезпечувала

технікою та провіантом всі південні формування німецької армії.

При розгромі для німецької армії був єдиний вихід відходити на південь. Але радянські війська 24 березня перетнули останню магістраль і шосе на Кам'янець-Подільський в районі села Волудринці. Радянське командування вирішило звільнити Проскурів в ніч на 25 березня. Жорстокий і кровопролитний бій точився в усіх куточках міста при підтримці артилерії і масових ударів з повітря. Проскурів звільнили аж під ранок 25 березня.

Продовжуючи переслідувати противника війська 18-ї армії 26 березня оволоділи 63 населеними пунктами. Частини 52-го стрілецького корпусу долаючи опір ворога просунулись на 16 км. І оволоділи населеними пунктами в тому числі: Богданівці, Баламутівка, Михалківці, Свинна, Перегінка, Казиммирок, Монастирок, Антонівці, Голохвасти, Лука, Вихилівка, Пасічна, Магнишівка, Королівка, м. Михалпіль.

27 березня війська 18-ї армії продовжуючи наступ просунулись на 12-14 км. І оволоділи: хутори Вербицькі, Видошна, Микитинці, м. Шарівка, Вербка Деревяна, Боднарівка, Сутківці, Вербка Мурована, Загінці, м. Зіньків, Пирогівка, Петраші, м. Вінківці, Коркин, Морозів та ін.

Кілька днів велися жорстокі бої в районі Ярмолинець. І тільки 27 березня рішучим ударом з півночі і з заходу фашистів вибили з цього районного центру.

В. Н. 00

22.3.17.00

23-г МГВР

23.3.12.00

23.3.44

№ 27.3

Тел. 6, 1116, 19, 71

96, 208, 291, 171

Тел. 7116

К 90-273 и 28-29.3.44

В. Н. 00
25 на 27.3.44

З ранку 27 березня бригада на основі бойового наказу №26/ ОП від 26.03.44 року, ВПУ штабарма 3-ї гвардійської танкової армії наступала вздовж залізничної дороги на Нове село з завданням захопити Вищу Томашівку і перекрити шосе на містечко Ярмолинці. До девятої години ранку бригади вийшли на західну частину Нового Села, де знаходились батальйони і штаб 23-ї механізованої бригади 7 ГТКК, але зустріли організований відсіч з сторони ворога. Протягом дня йшли бої з котратакуючою піхотою і танками гітлерівців. Ворог застосував чотири котратаки силами до 25-30 танків з піхотою.

6-й і 7-й гвардійський танковий вів бої на рубежі Вищої Томашівки, ст.. Ярмолинці, на сході Пільного Олексинця, на південному заході Кадіївки. До кінця дня частини 17-го і 47-го стрілецького корпусу разом з танками 3-ї гвардійської танкової армії відбили атаку ворога і вели бої на границі Тинна, Нижня Томашівка, Нове Село, Пільний Олексинець, Слобода Олексинецька, Волудринці, Буйволівці, Перегінка.

Ворог, прикриваючись невеликими групами піхоти і танків, відійшли в південному напрямку. З'єднання корпусу, зробивши перегрупіровку частин, продовжили наступ в південному напрямку, в результаті якого до 14.00 заволоділи селами Антонівці, Татаринці, Кадіївка та містечком Ярмолинці.

Першим на самохідній гарматі в селище вступив капітан П.П. Крюковський.

В 15.00 167-а стрілецька дивізія приступила до виконання нової задачі – виступити на марш в напрямку Городка. А через годину, в 16.00 отримала наказ повертати свої частини в містечко Ярмолинці і продовжити наступ в напрямку Солобковець. Близько 20.00 передові частини армії дійшли до Старої Соколівки.

При взятті м. Ярмолинці було знищено до ста чоловік солдат і офіцерів німецької армії, взято четверо полонених і захвачено великі трофеї: 400 автомашин, 30 гармат, 20 складів боєприпасів і другого військового майна.

Визволяючи наше невеличке містечко загинуло 175 воїнів – синів України та їх побратимів, які полягли у тому далекому 44-му році.

ХРОНІКА ПОДІЙ

23 БЕРЕЗНЯ

191-а танкова бригада, здійснивши марш, вийшла в район дій 7-го гвардійського корпусу — Олексинець-Пільний-Коритна для спільних наступальних дій по оволодінню станції Ярмолинці та Ярмолинцями. Сюди ж, у Коритну, ввірвалася і 55-та гвардійська, танкова бригада. Обидва з'єднання звільнили село від гітлерівців. Того ж дня 309-та стрілецька дивізія вступила у Москалівку.

24 БЕРЕЗНЯ

У ніч на 24 березня 91-а танкова бригада пробилася у Волудринці. У бойові дії вступили 52-а і 53-я танкові бригади в районі Олексинця-Пільного та Ясенівки. А 56-а гвардійська танкова бригада при взаємодії з 23-ю стрілецькою бригадою оволоділи Новим Селом та станцією Ярмолинці.

25 БЕРЕЗНЯ

309-а стрілецька дивізія захопила Косогірку та Савинці. Того ж дня було визволено Буйволівці.

26 БЕРЕЗНЯ

Зав'язались жорстокі бої за Куяву (тепер Соснівка). Цього дня військами 52-го стрілецького корпусу були визволені Михайлівка, Баламутівка, Виноградівка, а воїни 167-ї стрілецької дивізії звільнили Кадіївку та Слобідку Кадіївську.

27 БЕРЕЗНЯ

Від німецько-фашистських загарбників було звільнено Ярмолинці, Правдівку, Жилинці, Сутківці.

28 БЕРЕЗНЯ

Ударами 7-го гвардійського танкового та 9-го гвардійського механізованого корпусів, 68-ї, 127-ї, 395-ї, 304-ї, 147-ї, 167-ї стрілецьких дивізій покінчено з окупаційним режимом фашистських загарбників на території Ярмолинеччини.

167-МА СТІЛЕЦЬКА НА ЯРМОЛИНЕЧЧИНІ

Два полки зосередилися в селі Слобідка-Олексинецька, один — у Волудринцях і Верхівцях. Артилеристи не лише обстрілювали шосейну дорогу Проскурів—Ярмолинці, аде й тримали під прицілом Кадиївку та Слобідку-Кадиївську.

Стрільцям 615-го полку ніяк не вдавалося вибити ворога з-за залізничного полотна, звідки вівся вогонь по танках та піхоті. Були втрати в людях і техніці. Тому запустили в дію обхідний маневр, хоч робити це в умовах весняного бездоріжжя виявилось надто важко.

Окремим підрозділам вдалося прорватися в урочища «Чорний ліс» та «Липник». Роти вийшли на окраїну лісу під Грабиною та засіли в районі кладовища. Це сталося в ніч на 27-е березня. А вранці з району Шевченкового по оборонній

лінії ворога Війтів ліс — ферма колгоспу "Більшовик" — західна частина Буринець ударили артилеристи. Під час артнальоту було вбито трьох цивільних, насильно забраних гітлерівцями на копання окопів.

У ніч з 26 на 27 березня гітлерівці, повечерявши в Ярмолинцях, вивели свої танки, артилерію, піхоту та автотранспорт у райони Томашівки і Соснівки (Куява). Їх відхід прикривали невеликі підрозділи. Під час атаки батальйонів на приміську зону вони були знищені або розсіяні, взяті в полон. Штаби червоних розмістилися на територіях Буринець (465-го сп) та Босняччини (515-й сп). В цих селах і відбувся короткий перепочинок із запізнілим обідом.

Коли солдати, сержанти та офіцери, розмістились по хатах, місцеві жителі побачили на їх гімнастерках новенькі ордени і медалі. А в декого поблискували не бачені досі Золоті Зірки.

Один з Героїв Радянського Союзу назвався Миколою і повідомив, що родом з Сумщини, а на війні сьомий місяць.

- Такий молодий і вже...

- Та я ж Героя одержав за два місяці перебування на фронті. Коли визволяли Київ, відзначився весь наш десант, — розповідав Микола Лисунов жителям Буринець, які обступили воїна.

- То ти теж з 465-го стрілецького полку? — допитувалися дядьки.

- Звідти ж. А ще точніше — з сьомої роти. Взводний я, — відрекомендувався офіцер. — Просіться до нас...

Колишній лебединець, з яким звела доля ярмолинчанина Івана Кордаша аж під Карпатами, заслужив ще й орден Богдана Хмельницького. Але поранення вкоротило йому віку: помер на 51-му році життя.

За словами того ж Миколи Лисунова, в їхній роті служив ще один Микола і теж із Сумщини. Удвох пройшли нелегкий шлях до Дніпра, там відвернулися від смерті і показали себе героями в ділі. А після боїв на Ярмолинеччині Микола Охрименко подав рапорт у Кронштадтське військово-морське училище. Отже, дослужував на флоті.

Цю коротку розповідь про двох Героїв Радянського Союзу почув від Івана Кордаша, якому випало служити в тому ж таки полку тієї ж 167-ї дивізії. Продовжив оповідь ще про одного визволителя Ярмолинець — 19-літнього Героя Радянського Союзу Василя Шаповалова з Недригайлівського району тієї ж Сумщини. Майже зразу ж після призову той потрапив на один з дніпровських плацдармів. Воював хоробро, а в січні 1944-го до його грудей прикріпили орден Леніна та Золоту Зірку. У подальшому закінчив школу молодших лейтенантів і дослужував офіцером, але вже іншої дивізії.

О. Снігур.

БЕРЕЗЕНЬ 44-ГО

Гарячий бій розгорнувся 24 березня. Перша атака ворога – о восьмій ранку. Вогневу підтримку надали танкісти 52-ї гвардійської бригади. Але «тридцяти четвірок» було менше десяти. І коли на позиції наших частин навалилося 18 німецьких танків, довелося потіснитися на південно-західну і північну частини села, що прилягало до Ушички.

Наступної ночі розвідники знову шукали «гнізда» ворога, приводили полонених, які твердили, що їхні танкові дивізії продовжують зберігати високу боєздатність. Олександр Хабаров вислуховував ці неприємні узагальнення командира розвідроти. Він і сам добре знав: якби в селі виставити кілька протитанкових артбатарей, хоч одну укомплектовану людьми і танками бригаду, то фашистам можна б влаштовувати тут другий Сталінград. А так що зробиш ворогу як кажуть, голими руками? Анічогісінько. І навіть тоді, коли на дві бригади і піхотний полк залишилося три танки пробували протидіяти. До зброї стали всі. Ранішню атаку відбили. Але згоріли останні танки.

Через кілька годин – нова атака. А нема жодної «тридцяти четвірки», жодної гармати. І тоді німецькі танки накиннулися на батальйон автоматників і зім'яли його гусеницями, а далі пішли на позиції в інших місцях оборони, потіснили наші частини подалі від шосейної дороги. І аж о 19-й годині 28 березня, взаємодіючи з 91-ю окремою танковою бригадою вдалося вибити ворога з села і зайняти вигідні позиції в південно-східній частині Пільного Олексинця.

Розвідників з 22-ї гвардійської мотострілецької бригади знову послали на територію Ярмолинецького гарнізону, по території якого протягнулася лінія оборони.

А вранці 27 березня заворушилися танкісти, батальйони мотострільців і автоматників. Вони кинулися вперед – до залізничної станції та райцентру. Опівдні прийшла сюди жадана воля. Тільки зовсім поруч – у Томашівці і Новому Селі точилися жорстокі бої. На підмогу тим, хто намагався перекрити шлях відступу ворогу на Соснівку, прийшло і відділення гвардії сержанта Олександра Хабарова.

Важкими фронтовими дорогами пройшов війною Герой Радянського Союзу, учасник визволення території нашого району від фашистських зайдів. Два важких поранення, контузія – все це від ворога. А за подвиги – ордени Леніна, Вітчизняної війни першого ступеня, Червоної зірки, Слави третього ступеня, медалі.

О. Снігур

П. П. КРЮКОВСЬКИЙ В ЯРМОЛИНЦЯХ

Петро Павлович, Почесний громадянин Ярмолинець, житель міста Сімферополь, офіцер, який першим ступив на землю нашого районного центру в пам'ятному березні 1944 року.

Тому, Ярмолинеччина займає помітне місце в житті Петра Павловича Крюковського. Вона стала наступною після оборони Києва і Москви, Курсько-Орловської дуги, Корсунь-Шевченківської бойової операції. На Поділля прийшов капітаном – командиром батареї 374-го гвардійського танково-самохідного полку. В період наступу на Ярмолинці батарея САУ підтримувала воїнів третього батальйону 465-го стрілецького полку 167-ї стрілецької дивізії.

Аналогічна «самохідка» стоїть тепер на п'єдесталі в Ярмолинцях. На жаль, не та, якою Петро Павлович увірвався у райцентр сорок п'ять років тому. Але номерний знак свідчить про приналежність САУ до 374-го полку.

ШЛЯХ НА РІДНУ ЗЕМЛЮ

У населених пунктах мінометники бачили, яких знущань зазнали українські селяни: в кого хату спалили, в чого корову вивели з хліва, кого в Німеччину забрали, кого розстріляли за непокору. Та найстрашніше – обірвані та голодні діти. Спершу перелякано виглядаючи з льохів, інших схованок, вони сміливо кидалися на зустріч визволителям. Скільки таких маленьких страждальців побачив офіцер, кого нагодував, порадував мізерним подарунком! Хтось з них ставав сином полку, але більшість залишалася в тилу, щоб з юних років ставати хліборобами, підмайстрами, учнями робітників...

Усе життя проніс Станіслав Солодковський шанобу і любов до дітей – рідних і зовсім чужих. Початок однак склався з фронтових спостережень. Особливо тоді, коли зимовою слякоттю проходив Поділля, коли пускав у діло міномети, щоб помститися ворогу за сплюндроване, вкрадене у хлопчиків та дівчаток, подароване Богом і людьми найвище щастя.

- Неподалік Проскурова нашу дивізію передали в першу Гвардійську армію, - згадував офіцер. – У район заходили з Ясенівки. Щоправда, лише одним полком. А далі шлях пролягав на Солобківці, де мали перекрити шлях гітлерівцям, які втікали із Зінькова і пробивалися на Куявський шлях. Натрапивши на опір червоних, кинули проти них танки.

Розчавили легкі гармати разом з обслугою, пройшлися по окопах. І залишили тут страшний слід.

Залишки полку вернулися в Ясенівку, де вже стояла підмога. Але і тут запахло смертю. То фашисти намагалися зім'яти оборону наших, або хоч потіснити подалі від траси, якою гуркотіли самохідні гармати, танки та автомашини. Натисли на тих, хто тримав під прицілом шосейку. Полк відступив подалі. А далі перейшов у контратаку.

Звідти знову була підмога танками, яких не зупиняли ні артилеристи, ні бронебійники.

Дуже важкими стали бої 27 березня, фашисти, відчуючи неминучу поразку при обороні райцентру, знову пробивалися на південний захід. На цей раз – з Томашівки. Тричі кидалися в атаку щоб потіснити 147-му за село, а потім – у Балакири. Допомогали їм 25 танків "Тигр", проти яких стояли дві гармати і до двох десятків петеерівців.

У післявоєнні роки в Ярмолинцях відбулася зустріч воїнів з місцевим населенням. Навідалися і в Ясенівку, де мали гостинну зустріч. Вгощали і варениками, як і тоді, коли під кінець 27 березня вони повністю оволоділи ситуацією. Ходили селом, зазирали в окремі хати, які щось комусь нагадували. Важко було достомено все пригадати, а от Станіслав Солодковський твердить, що таки їв селянські вареники, навіть хату віднайшов.

- Ти ж можеш потрапити до рук фашистів, які з'являться зненацька, - переконували командири молодого офіцера. - Тут гуртом зламати хребет ворогу не можемо, а ти ж там один.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ярмолін В. Ярмолинеччина пам'ятає визволителів // Вперед. – 1989. – 1 квітня.
2. Ругін С. Комбриг окремої танкової // Вперед. – 1992. – 30 квітня.
3. Ругін С. Село, яке запам'яталося генералам // Вперед. – 1993. – 24 липня.
4. Снігур О. Ярмолинецький котел // Вперед. – 2001. – 30 березня.
5. Снігур О. Повернення в березень 44-го // Вперед. – 2002. – 2 березня.
6. Вони йшли визволителями // Вперед. – 2002. – 27 березня.
7. Ковальчук С. Коли була війна... // Вперед. – 2004. – 27 березня.
8. Кравченко М. Хохряківці приймають бій // Вперед. – 2004. – 27 березня.
9. Снігур О. Третя гвардійська танкова // Вперед. – 2004. – 17 липня.
10. Снігур О. 167-а стрілецька: двічі народжена // Вперед. – 2004. – 19 червня.
11. Снігур О. 54-а танкова: до нас і після // Вперед. – 2005. – 4 лютого.
12. Снігур О. 276-а стрілецька в Корначівці // Вперед. – 2005. – 4 лютого.
13. Снігур О. 55-а танкова в боях за ст. Ярмолинці // Вперед. – 2005. – 25 березня.

14. Снігур О. 304-а стрілецька стає червонопрапорною // Вперед. – 2005. – 22 квітня.
15. Озався визволення день // Вперед. – 2006. – 31 березня.
16. Снігур О. 141-а теж «хрещениця» райцентру // Вперед. – 2006. – 27 жовтня.
17. Фурман Б. І настав жаданий день // Вперед. – 2008. – 21 березня.
18. Сас В. Як визволяли Томашівку... // Подільські вісті. – 2008. – 25 березня.
19. Фурман Б. Пам'ять не померкне: визволення Ярмолинеччини від німецько-фашистських загарбників // Вперед. – 2008. – 4 квітня.
20. Естафета пам'яті // Вперед. – 2011. – 13 травня.
21. Добрянський П. Фронтowa медсестра // Вперед. – 2012. – 2 березня.
22. Фурман Б. Літопис визволення // Вперед. - 2012. – 23 березня.
23. Пам'ять не згасне // Вперед. – 2012. – 30 березня.
24. Добрянський П. Листи з фронту // Вперед. – 2013. – 8 лютого.
25. Початок визволення України // Вперед. – 2013. – 8 лютого.
26. Добрянський П. Доки серця б'ються // Вперед. – 2013. – 22 березня.
27. Горобець М. Жаданий день // Вперед. – 2013. – 29 березня.
28. Фурман Б. Завжди на передовій // Вперед. – 2013. – 29 березня.
29. Подвигу жити у віках // Вперед. – 2013. – 29 березня.

30. Добрянський П. Пам'ятаймо про них // Вперед. – 2013. – 5 квітня.
31. Мемуари свідчать...// Вперед. - 2013. – 8 травня.
32. Вугляр Ю. Не забувають ветеранів // Вперед. -2014. – 17 січня.
33. Фурман Б. У боях за Куяву // Вперед. – 2014. – 14 лютого.
34. Козак А. Пам'ять залишається навіки // Шкіл. Світ. – 2014 . - №3. – (лют.)
35. Лісничка А. Не забуваймо Героїв! // Шкіл. Світ. – 2014. - №3.- (лют.)

ЗМІСТ

Чернівецько-Проскурівська операція	3
Хроніка подій	8
167-а стрілецька на Ярмолинеччині	9
Березень 44-го	12
П. П. Крюковський в Ярмолинцях	14
Шлях на рідну землю	15
Бібліографічний список літератури	17